

Latvijas pilsoniskās sabiedrības organizāciju interešu pārstāvniecības digitālā rīka ieviešana

Ievadpētījuma kopsavilkums

Višvaldis Valtenbergs, Latvijas
Universitāte
Liene Čaplinska
2021. gada maijs

ManaBalss ir nevalstiska bezpeļņas sabiedriskā labuma organizācija, kas veido, ievieš un pārvalda digitālos rīkus labākai pilsoniskajai līdzdalībai lēmumu pieņemšanas procesos. Ar ManaBalss zīmolu pasaules līmenī atpazīstamākā ir platforma ManaBalss.lv. Organizācija ir izveidojusi un uztur arī citus digitālās pilsoniskās līdzdalības rīkus, piemēram, ParvaiPret.lv un Lemejs.lv.

Latvijas pilsoniskās sabiedrības organizāciju interešu pārstāvniecības digitālā rīka ieviešana: levadpētījuma kopsavilkums

Oriģinālais nosaukums: Introducing Digital Advocacy Tool for Civil Society Organisations in Latvia: Summary of the pilot study

Tulkojums: Skrivanek

Autori:

Visvaldis Valtenbergs, Latvijas Universitāte

Liene Čaplinska

Publicēšanas datums: 2021. gada jūnijs

Bezmaksas lejuplāde ir pieejama vietnē www.myvoice.group

Šī publikācija ir veidota ar Islandes, Lihtenšteinas un Norvēģijas finansējumu caur EEZ un Norvēģijas grantu programmu "Aktīvo iedzīvotāju fonds".

Par šīs publikācijas saturu atbild Sabiedrības Līdzdalības Fonds.

© 2021 Sabiedrības Līdzdalības Fonds. Visas tiesības paturētas. Reproducēšana kopumā vai pa daļām ir atļauta tikai ar pilnu atsauci uz Sabiedrības Līdzdalības Fondu un ar noteikumu, ka jebkuras šā materiāla kopijas kopumā vai pa daļām netiek pārdotas vai iekļautas darbos, kas tiek pārdoti. Jebkurai šā oriģinālā satura pārņemšanai vai pielāgošanai ir jālūdz Sabiedrības Līdzdalības Fondarakstiska atļauja.

Pamatinformācija

Līdz šim ir plaši atzīts, ka informācijas un komunikācijas tehnoloģijām (IKT) ir potenciāls uzlabot un atbalstīt sabiedrības līdzdalību valdības lēmumu pieņemšanā un valsts politikas veidošanā.

Valdības visā pasaulē ir pielikušas ievērojamas pūles, lai atbalstītu IKT ieviešanu publiskajā un privātajā sektorā. Lielākā daļa šo centienu ir vērsti uz informācijas sniegšanu un pilsoņu lejupeju iesaistīšanu, piemēram, ar valdības atbalstītu iniciatīvu starpniecību. Mazāk uzsvars ticis likts uz augšupējiem līdzdalības procesiem, kuros pilsoņi, pilsoniskās sabiedrības organizācijas, tostarp NVO un citas formālas un neformālas grupas, savas vajadzības un viedokļus nodod ievēlētajiem pārstāvjiem, lai viņi varētu darboties kā līdzautori, nevis tikai patērētāji.

Interese par IKT potenciālu dažādu pilsoņu līdzdalības veidu (informatīvas, konsultatīvas un līdzdalīgas) veicināšanā iet roku rokā ar tā sauktā "demokrātijas deficīta" risināšanu un pilsoņu atturēšanos un neiesaisti politikā. Ņemot vērā to, cik svarīgi ir tuvināt iedzīvotājus valdībai, tika paplašinātas elektroniskās pārvaldes (vai e-pārvaldes) stratēģijas, ko ESAO definēja kā "Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju, jo īpaši interneta, izmantošanu kā līdzekli labākas pārvaldes sasniegšanai", iekļaujot tajās elektronisko atbalstu demokrātiskiem procesiem (elektroniskā demokrātija vai e-demokrātija), ieskaitot sabiedrības līdzdalību (elektroniskā līdzdalība vai e-dalība).

Atkārtoti pievēršoties pilsoņu lomai lēmumu pieņemšanā laikos, kad tradicionālās valsts iestādes piedzīvo izaicinājumus centienos piedāvāt risinājumus globālām problēmām, šis ziņojums ir veltīts likumdevēju lomai līdzdalības procesu veicināšanā. Kā visas tautas interešu apkopošanas un formulēšanas arēnas šodien parlamenti saskaras ar ievērojamām sabiedrības gaidām, un sabiedrības spiediens uz parlamenti pieaug. Valsts aparāta pieaugums ir palielinājis parlamentu atbildību rūpīgi sekot līdz valdības darbam un saukt to pie atbildības, tiesa, ar mainīgiem panākumiem. Komunikācijas tehnoloģiju attīstība un piesātināta politikas atspoguļošana plašsaziņas līdzekļos ir palielinājusi arī parlamentu un politiķu redzamību. Saskaņā ar Globālo parlamentāro ziņojumu parlamenti kopīgas tēmas ir informācija un ietekme parlamentārajā darbā, pārskatatbildība un atsaucība sabiedrības interesēm, kalpošana un pilsoņu vajadzību nodrošināšana. Demokrātijā parlaments vienmēr ir bijis centrālā arēna konkurējošām politiskām interesēm, kuras īsteno atsevišķi politiķi, frakcijas un politiskās partijas. Tomēr politisko partiju pārstāvības loma, kas reiz bija centrāla parlamenta darbībā, samazinās. Daudzās valstīs politiskajām partijām ir zema sabiedrības uzticēšanās, tās ir organizatoriski vājas un vāji iesakņojušās sabiedrībā.

Uzplaukstot pilsoniskajai sabiedrībai un jaunām līdzdalības formām, pilsoņiem tagad ir daudz alternatīvu pārstāvības veidu, piemēram, kolektīvās iniciatīvas, referendumu, plaša mēroga sabiedriskās apspriešanas utt. Tādējādi parlaments, kas savulaik bija vissvarīgākā arēna sabiedrības bažu izpaušanai, tagad konkurē ar dažādām pilsoniskās līdzdalības iespējām.

Latvijas konteksts

Latvija ir valsts ar 1,9 miljoniem iedzīvotāju un mazu vidējo iedzīvotāju blīvumu (31 cilvēks uz kvadrātkilometru). Vairāk nekā miljons iedzīvotāju ir koncentrējušies galvaspilsētā Rīgā un tās aglomerācijā. Tās galvenās stiprās puses, kas saistītas ar e-pārvaldi un e-dalību, ir labi attīstīts īpaši ātrs platjoslas pārklājums. 4G Latvijā aptver gandrīz 100% mājsaimniecību. Saskaņā ar ikgadējo digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksu (DESI), platjosla bija pieejama 90% mājsaimniecību salīdzinājumā ar 60% ES kopumā, kā arī šādi savienojumi tiek salīdzinoši labi izmantoti (32% mājsaimniecību, salīdzinājumā ar 20% mājsaimniecību ES kopumā).

Latvijas valdība ir guvusi iespaidīgu progresu e-pārvaldes un e-pakalpojumu attīstībā un publisko datu pieejamības veicināšanā; līdzdalības risinājumu izstrādei ir bijis mazāks uzsvars nekā lietotājam draudzīgu vienvirziena e-informācijas portālu izveidei. Bez aktīvas valsts politikas, kas veicina e-dalību, tapusi lielākā daļa projektu, piemēram, kolektīvo iniciatīvu platforma ManaBalss (Manabalss.lv). Kopš tās izveides 2011. gadā, kad tika ieviestas pilsoņu tiesības iesniegt tiešu petīciju parlamentā, pilsoņu iniciatīvas, kas tiek virzītas caur ManaBalss, ir mainījušas vairākus likumus un pat izraisījušas vienu Satversmes grozījumu.

Latvijas konstitūcija (Satversme) piešķir plašas pilnvaras parlamentam (Saeimai), kas lemj par Ministru kabineta un prezidenta apstiprināšanu. Satversme neierobežo sfēras, kurās var pieņemt parlamenta likumdošanas iniciatīvas. Neskatoties uz Latvijas parlamentārās demokrātijas nelielo mērogu, atvērtām institūcijām un augstu digitalizācijas līmeni, pēc Eurobarometra datiem Latvijā parlamentam uzticas mazāk nekā 20% iedzīvotāju un politiskajām partijām mazāk nekā 7%.

Saskaņā ar 2020. gada decembrī veikto nacionālo aptauju, 80% respondentu uzskatīja, ka kopumā ministri, deputāti un citi, pieņemot likumus, neņem vērā viņu intereses. No otras puses, 61% respondentu uzskatīja, ka sabiedrības iesaistīšana uzlabotu lēmumu pieņemšanas kvalitāti. Tas parāda, ka Latvijas sabiedrība lielā mērā kritiski vērtē pārstāvošās institūcijas un ir gatava organizētai pilsoniskajai sabiedrībai dot lielāku balsi un ietekmi. Patlaban lobēšanas prakse Latvijā nav caurspīdīga, un nav tiesību akta, kas reglamentētu lobēšanas darbības. Šī ziņojuma tapšanas laikā parlamentā tiek apspriests Interesu pārstāvības likuma projekts, kas paredz regulēt lobēšanu.

Līdz šim Latvijā nav bijusi neviena integrēta digitālā platforma, kas apkopotu visu publiski pieejamo informāciju par parlamenta un valdības darbu, kā arī ļautu iedzīvotājiem komentēt priekšlikumus un likumprojektus vai nodibināt tiešu kontaktu ar politiķiem un amatpersonām. Šobrīd galvenais informācijas iegūšanas avots par parlamenta darbu ir Saeimas vietne, kurai galvenokārt ir informatīva funkcija, bet parastam lietotājam tā ir nedaudz sarežģīta. Jauna Ministru kabineta likuma portāla ieviešana ir gaidāma vēlāk 2021. gadā. Lai nodrošinātu, ka viss likumdošanas process kļūst publiski atklātāks, ar iespējām

pilsoņiem iesaistīties likumdošanā, ManaBalss uzsāka projektu ar mērķi izveidot labvēlīgu infrastruktūru un vidi Latvijas mazo un vidējo pilsoniskās sabiedrības organizāciju (PSO) iesaistei lēmumu pieņemšanas procesos Saeimā.

Šis ievadpētījums ir daļa no šī projekta, un tā mērķis ir izpētīt pamatnosacījumus un prasības digitālās aizstāvības rīka izstrādei un ieviešanai pilsoniskās sabiedrības organizācijām Latvijā.

Ziņojums ir strukturēts pēc vairākiem mērķiem:

1. Pārbaudīt parlamentāro praksi attiecībā uz pilsoņu iesaistīšanu likumdošanas procesos Eiropas Savienības dalībvalstīs un ārpus tām.
2. Nodrošināt labāko digitālo rīku praksi, kas varētu būt noderīgi digitālās aizstāvības rīka izstrādē pilsoniskās sabiedrības organizācijām Latvijā.
3. Apkopot pamatinformāciju par interešu pārstāvību Latvijas parlamentā.
4. Pārskatīt digitālā aizstāvības rīka potenciālo lietotāju pieredzi un cerības.

Ziņojums balstās uz:

1. Literatūras apskatu par esošajiem pētījumiem un Eiropas Parlamentārās izpētes un dokumentācijas centra (ECPRD) informācijas pieprasījumiem;
2. 13 daļēji strukturētām ekspertu intervijām ar nevalstisko organizāciju (NVO) pārstāvjiem, kas veiktas no 2021. gada janvāra līdz februārim;
3. ekspertu aptauju ar 25 respondentiem, kuri pārstāv dažādas pilsoniskās sabiedrības organizācijas Latvijā;
4. parlamenta dokumentu analīzi par iesniegumiem un konsultācijām, ko veic parlamentārās komisijas.

Pārskats ar parlamentāro praksi attiecībā uz pilsoņu iesaistīšanu likumdošanas procesos

Galvenie secinājumi

1. Neskatoties uz tehnoloģiju attīstību, lielākā daļa likumdevēju institūciju Eiropā nepiedāvā īpašas pieejas iedzīvotāju segmentēšanai, lai uzlabotu iedzīvotāju iesaistīšanos. Jaunieši un dažos gadījumos īpašas etniskās piederības un tautības grupas tiek izdalītas kā īpaša grupa, uz kuru jāvirza informācija.
2. Parlamentu sociālo mediju profili galvenokārt kalpo kā vienvirziena saziņas kanāli. Parlamentu aktivitāte sociālajos medijos ir atšķirīga, taču lielākā daļa galvenokārt ievēro neitrālu saziņas stilu.

3. Valstīs ir atšķirīgi priekšnoteikumi un nosacījumi petīciju iesniegšanai un parakstīšanai. Petīcijas parasti tiek apkopotas un nosūtītas izskatīšanai parlamenta lūgumrakstu komisijā.

4. Daudzās valstīs parlamentiem pēc petīciju saņemšanas nav juridiskas saistības apspriest tos vai veikt darbības. Tomēr, jo vairāk parakstu tiek savākti, jo lielāka ir iespēja, ka petīcija tiks pārskatīta likumdošanas institūcijās.

5. Kolektīvo iniciatīvu vai pilsoņu iniciatīvu gadījumā likumdošana nosaka minimālo parakstu sliekšni, kas jāsavāc iniciatīvas iesniegšanai parlamentā.

6. E-platformas parakstu vākšanai petīcijām un kolektīvām iniciatīvām parasti izveido valsts iestādes vai neatkarīgas/gandrīz neatkarīgas pilsoniskās sabiedrības organizācijas. Parlamenta tīmekļa vietnēs parasti ir apkopota un pieejama vispārīga informācija par petīcijām, taču informācijas par petīcijām un kolektīvajām iniciatīvām apjoms un kvalitāte ir ļoti atšķirīga.

7. Daudzi parlamenti likumdošanas procesā apspriežas ar pilsoņiem, pat ja nav īpašu procedūru vai noteikumu sabiedriskai apspriešanai. Apspriedes galvenokārt notiek parlamenta komisijās, kuras izlemj, kurš tiks uzaicināts un kādas metodes komentāru un jautājumu iesniegšanai tiks izvēlētas. Parlamentārā apspriešanās ar iedzīvotājiem un ieinteresētajām personām, lai novērtētu likuma īstenošanu un izpildi, notiek retāk.

8. Papildus petīcijām, pilsoņu iniciatīvām, referendumiem un apspriešanām ir daudz citu veidu pilsoņu iesaistīšanai parlamentārajā darbā, piemēram, atklāta izskatīšana, dalība parlamenta komisijās utt. Parlamentārā apspriešanās ar iedzīvotājiem un ieinteresētajām personām, lai novērtētu likuma īstenošanu un izpildi, norisinās retāk.

E-apspriešanas likumdevēju iestādēs ir mazāk izplatītas nekā izpildvarā. Tomēr pēdējā laikā dažas e-apspriešanu iespējas ir parādījušās arī parlamentārā līmenī.

Pārskats par attiecīgajiem digitālajiem rīkiem

Galvenie secinājumi

1. Modeļa risinājumus digitālo interešu aizstāvības rīka izstrādei, ko varētu izmantot NVO, var atvasināt no vairākām digitālās demokrātijas risinājumu jomām, piemēram:

- parlamentārā pārredzamība, tostarp parlamenta pārstāvju uzskaite,
- apspriešanas procesi,
- likumu kopīga izstrāde,
- lobēšana,
- e-balsošana.

2. Mērķa grupas, kurām tiek radīti šie e-risinājumi, ir no tādām grupām kā žurnālisti, NVO un citas, kas analizē parlamenta procesus.

3. Mūsdienu e-dalības risinājumi virzās pretim profesionalizācijas palielināšanai, piesaistot novatoriskas idejas un attīstot tās strukturētākā formā vai organizācijā.

4. Galvenie e-dalības projektu uzsākšanas iemesli galvenokārt ir sociāla rakstura – konkrēts notikums vai zināms politisks impulss, piemēram, parlamenta vēlēšanas.

5. Vairumā gadījumu tika pārskatīti digitālie rīki, kas darbojās valsts līmenī, tomēr tie bija pielāgojami turpmākai attīstībai (tos varēja pieņemt cita valsts vai pielāgot starptautiskam līmenim, piemēram, Eiropas Savienībai).

Izaicinājumi:

1. Galvenās bažas par lielāko daļu pilsoniskās sabiedrības organizāciju izstrādāto e-risinājumu ir sadarbības līmenis ar oficiālajām iestādēm.

2. Sadarbības problēmas ar oficiālajām iestādēm ietver:

- nevēlēšanos sniegt datus,
- zemu valdību digitalizācijas pakāpi,
- vispārēju skeptisku attieksmi pret jauniem rīkiem un digitāliem risinājumiem.

3. Citas ar platformu saistītas problēmas ir

- grūtības izveidot lietotāju bāzi,
- palielināt izpratni par rīku sabiedrībā,
- pietiekams finansējums projektiem.

Veiksmes faktori:

1. Divi galvenie veiksmes faktori pilsoniski virzītu e-risinājumu izstrādē ir

- lietotājam draudzīga rīka saskarne un
- sabiedrības uzticēšanās rīkam.

2. Citi faktori, kas nodrošināja labu rezultātu, ir

- profesionāļi ar padziļinātām IT zināšanām, kurus varētu uzskatīt par galvenajām personām, lai veiksmīgi ieviestu digitālos rīkus,
- jauninājumi vai novatoriska ideja, kas tika ieviesta politiskajā un sabiedriskajā dzīvē,
- organizācijas iekšējo struktūru un brīvprātīgo uzticamība (labs komandas gars, funkcionējošas procesu struktūras un aizraušanās ar šo jautājumu),
- veiksmīgas (sociālo) mediju stratēģijas, kas palielina izpratni par rīku sabiedrībā, palielina lietotāju skaitu un padara risinājumu ticamu.

Iedzīvotāju virzīti e-demokrātijas rīki: dažas kopīgas tendences

Rekomendācijas

Balstoties uz iedzīvotāju virzītu e-demokrātijas rīku izstrādātāju pieredzi, šie ieteikumi ir paredzēti topošajiem iedzīvotāju virzīto digitālo rīku organizatoriem.

1. Būtu ļoti svarīgi iegūt sabiedrības uzticību konkrētam projektam. Šī uzticība būtu jāiegūst no visiem – lēmumu pieņēmējiem, administrācijām un pilsoņiem.
2. Būtu noderīgi, ja projekta uzsākšana būtu saistīta ar konkrētu notikumu vai mēģinātu risināt problēmu, kas ir svarīga politiskajā diskursā. Konkrēta notikuma izmantošana varētu būt labs veids, kā palielināt rīka lietotāju bāzi, uzsvērt projekta nepieciešamību un izcelt mērķus, uz kuriem rīks attiecas.
3. Rīkam jābūt ar viegli lietojamu tehnisko saskarni. Lieliska ideja var nenonākt līdz cilvēkiem, ja tehniskā saskarne nav atjaunināta un nepievērš cilvēku uzmanību.
4. Uzsākot projektu, būtu ieteicams izpētīt dažādus finansējuma avotus (piemēram, valsts finansējumu vai ziedojumus). Vēlāk tas varētu palīdzēt izstrādātājiem profesionalizēt sākotnējo ideju un komandas centienus.

Izstrādātājiem ir jāapzinās, ka pat ja šī ideja palīdzēs uzlabot politiku – varas, politiku vai administrāciju sākotnējā skepse pret rīku var rasties.

Interesešu pārstāvniecība Latvijas parlamentā

Galvenie secinājumi

1. Politiskā efektivitāte Latvijā joprojām ir zema. Saskaņā ar 2020. gada decembrī veikto nacionālo aptauju, 80% respondentu uzskatīja, ka kopumā ministri, deputāti un citi, pieņemot likumus, viņu intereses nav ņēmuši vērā. Savukārt 74% aptaujas dalībnieku uzskatīja, ka kopumā būtu nepieciešams pieņemt likumprojektu, kurā būtu noteikts veids, kādā sabiedrības pārstāvji varētu ietekmēt likumdevējus.
2. Kaut arī uzticība oficiālām pārstāvības demokrātijas institūcijām joprojām ir zema, 44% respondentu drīzāk piekrita un 17% pilnībā piekrita apgalvojumam, ka sabiedrības pārstāvji, kas veido interesešu grupas, varētu piedāvāt labākus risinājumus aktuāliem jautājumiem nekā likumdevēji.
3. Pastāv sociālais atbalsts, lai vairāk regulētu lobēšanas darbības. 74% aptaujas dalībnieku uzskatīja, ka kopumā būtu nepieciešams pieņemt likumprojektu, kas noteiktu veidu, kādā sabiedrības pārstāvji varētu ietekmēt likumdevējus. Pašlaik parlamentā tiek izstrādāts interesešu pārstāvības likumprojekts.

4. Pēdējo divu parlamenta sasaukumu laikā pilsoņu aktivitāte iesniegumu skaita ziņā ir nedaudz samazinājusies. Lielākās daļas iesniegto dokumentu saturs bija likumdošanas priekšlikumi. Nākamā lielākā iesniegumu grupa ietvēra pilsoņu viedokli par kādu jautājumu. Vairāk nekā 80% iesniegumu tika adresēti parlamenta deputātiem.

5. Lai gan kopējais Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijai nosūtīto iesniegumu skaits 2020. gadā bija samazinājies, salīdzinot ar 2019. gadu, komisijas sniegto atbilžu skaits pieauga no 20% 2019. gadā līdz 39% 2020. gadā. Mandātu, ētikas un iesniegumu komisijas pārsūtīto iesniegumu skaits attiecīgajai iestādei joprojām bija zems: vidēji tie bija 3 gadījumi mēnesī jeb 1% no kopējo iesniegumu skaita pēdējo divu gadu laikā.

6. NVO, kas visaktīvāk piedalās parlamentāro komisiju sanāksmēs, pārstāvēja vietējās un reģionālās pašvaldības, lielās pilsētas, darba devējus un uzņēmējus, finanšu iestādes, pedagogus vai zinātnes darbiniekus, arodbiedrības, ārstus, studentus, zvērinātus notārus, namu pārvaldniekus un administratorus.

7. Organizāciju skaita un to pārstāvju vizīšu ziņā vadošā komisija bija Izglītības, kultūras un zinātnes komisija. Parlamenta komisijas, kas ar sabiedrību konsultējās retāk (tikai reizi pusotra mēneša laikā), bija Ārlietu komisija, Baltijas lietu apakškomisija, Nacionālās drošības komisija un Parlamentārās izmeklēšanas komisija.

Potenciālo lietotāju pieredze un cerības par pilsoniskās sabiedrības organizāciju interešu pārstāvniecības digitālo rīku

Galvenie secinājumi

1. Pēc ekspertu domām, kopējais to NVO aktivitātes līmenis, kas pārstāv sabiedrības intereses parlamenta likumdošanā, ir diezgan zems, neskatoties uz ievērojamu kopējo NVO iesaisti parlamenta komisiju darbā.

2. Eksperti secināja, ka lielākajai daļai NVO ir diezgan sliktas zināšanas par likumdošanas procesu un prasmju trūkums, kā un kad iesaistīties likumdošanā. Tas bija saistīts ar periodisku un īstermiņa interesi par lobēšanu, parasti uz projekta darbības vai noteikta likuma pieņemšanas laiku.

3. Nozīmīgāko NVO daļu lobēšanā veidoja lielās, vadošās NVO, piemēram, arodbiedrības, darba devēju federācijas, farmācijas asociācijas u.c., kas bija spēcīgi komerciālie lobisti, kuriem bija finanšu un juridiskie resursi, lai pastāvīgi pārstāvētu savas intereses likumdošanas procesā. Lielākās NVO, kas daudzus gadus parlamenta darbā pārstāvēja sabiedrības intereses, tika uzskatītas par aktīvākām un tām ir vairāk resursu un prasmju nekā mazākām organizācijām.

4. Vienota NVO un Saeimas parlamenta komisiju sadarbības kārtība nepastāv. Katrai parlamenta komisijai ir savs darba stils. NVO tas nozīmē tērēt papildu laiku un resursus, lai uzzinātu katras komisijas individuālu pieeju.

5. Personiskā saikne ar deputātiem ir ļoti svarīga, lai iegūtu informāciju un iesaistītos debatēs vai iekļautu kādu jautājumu komisijas darba kārtībā. Veidot attiecības ar deputātiem ir iespējams, ja NVO pārstāvis ir proaktīvs un izrāda savu interesi.

6. Komisijas priekšsēdētājs tika minēts kā galvenā persona, kas izlēma, vai komisija iesaistīs NVO savā darbā vai ne un kādus cilvēkresursus komisija šim mērķim tērēs. Priekšsēdētājs arī ietekmēja vispārējo komisijas kultūru un ētisko integritāti.

7. Vairāki aptaujātie eksperti uzsvēra Eiropas lietu komisiju kā labas prakses piemēru par NVO iesaistīšanos komisijas darbā.

8. Parlamenta komisijām parasti nebija oficiāla ekspertu, interešu grupu vai organizāciju saraksta, kuras aicināt uz sanāksmēm. Pašām NVO ir regulāri jāuzrauga darba kārtības, un tam ir vajadzīgas pašas organizācijas spējas un iniciatīva.

9. Kopumā likumu pieņemšanas process Saeimā tika raksturots kā neparedzams, un tas prasīja pastāvīgu NVO un interešu grupu uzraudzību. Sākotnējie likumprojekti varētu būtiski atšķirties no pieņemtajiem likumiem. Grozījumus varētu veikt pēdējā brīdī. Tas bija iemesls, kāpēc NVO iesaistīšanās nepieciešamība tika uzskatīta par pastāvīgu.

10. Vairāki eksperti uzskatīja, ka galvenā problēma parlamenta likumdošanā ir pārredzamības trūkums attiecībā uz grozījumiem likumprojektos. Pēc viņu domām, deputātiem nav morāla, ētiska vai juridiska pienākuma deklarēt priekšlikumu avotu.

11. Gandrīz visi aptaujātie eksperti sniedza atbalstu digitālajam rīkam, kas automātiski informētu NVO par parlamenta darbu un likumdošanas procesiem.

Galvenais mērķis un funkcionalitāte

- Skaidrs sistēmas mērķis un funkcionalitāte ar ļoti skaidru definīciju, kādiem mērķiem tā tika izveidota;
- Sistēmas skaidrība un vienkāršība, kā arī "intuitīvā saskarne", kas nozīmē publicētās informācijas un pašas sistēmas intuitīvo uztveri.

Sadarbība ar parlamentu

Eksperti ierosināja, ka Saeimai jākļūst par sadarbības partneri digitālā rīka izstrādē. Iespējamās sadarbības jomas ietver:

- Likumu kodēšana. Galvenais Saeimas darbinieku nepieciešamais ieguldījums būtu jēgpilna likumprojektu kodēšana pēc atslēgvārdiem, posteņiem, laukiem utt.;
- Nodrošināt digitālā rīka integrāciju ar citām Saeimas informācijas sistēmām;
- Saeimas Apmeklētāju un informācijas centra kā informatīvā partnera iesaistīšana, kas sniegtu informāciju par konferencēm un citiem NVO aktuāliem pasākumiem.

Nozīmīgs saturs

- Informācija, kas atlasīta pēc atslēgas vārdiem un kuru pārbauda cilvēks, kuram ir labas zināšanas par likumiem, nevis uz mākslīgo intelektu balstīts algoritms, kas nespētu aptvert likumu kontekstu;
- Skaidrojošās piezīmes, pavaddokumenti vai anotācijas, kas pievienotas sistēmai, lai izprastu likumprojektu vai sanāksmju nozīmi;
- Savlaicīga informācija, kas dod NVO pietiekami daudz laika, lai sagatavotos sanāksmēm, sniegtu priekšlikumus utt.;
- Izglītojošs saturs. Rīks varētu ietvert izglītojošu informāciju lobēšanas iesācējiem, piemēram, rokasgrāmatas, likumdošanas procesu kartes vai diagrammas, iesniegšanas veidnes utt.

Mijiedarbība un tīklu veidošana

- Nepieciešamība pēc paziņojumiem pa e-pastu;
- Iekļaušana un informācijas apmaiņa starp NVO, kas ir instruments diskusijām NVO nozarē;
- Tiešsaistes diskusijas par NVO un pilsoņu priekšlikumiem, dodot iespēju redzēt un balsot "par vai pret" šiem priekšlikumiem;
- Sociālo tīklu veidošana starp NVO, kas veicina sadarbības partnerību, dalīšanos ar resursiem, piemēram, zināšanām un cilvēkiem, kopīgu mērķu sasniegšanai;
- Spēļošanas elementi;
- Ģeolokācijas tehnoloģijas, lai iedzīvotāju viedokļus integrētu viņu ģeogrāfiskajā atrašanās vietā;
- Tiešas saziņas funkcionalitāte ar deputātiem un parlamenta komisijām;
- Tiešsaistes pieteikšanās funkcija parlamenta komisiju sanāksmēm;
- Tiešsaistes pieteikšanās funkcija komisijas konsultatīvā eksperta amatam noteiktā jomā vai jautājumā;

- Attālināta darba funkcionalitāte, izmantojot digitālo rīku, veicot dažas lobēšanas pamatdarbības, kurās nav nepieciešama personīga NVO pārstāvju klātbūtne;
- Spēja sākt publiskas apspriedes par dažiem “lieliem” un sabiedrībai būtiskiem jautājumiem.

Privātums

- Atbilstība ES direktīvām un citiem noteikumiem;
- Ieviests drošības mehānisms, kas filtrētu aizvainojošiem izteicieniem un norādītu uz agresīviem lietotājiem.

Ilgtermiņa

Eksperti minēja vairākus priekšnosacījumus, lai panāktu lielāku digitālā rīka ilgtspējību:

- precīza informācija – ja trūks kādas informācijas, lietotāji neuzticētos sistēmai;
- finansējums un cilvēkresursi – pēc projekta finansēšanas beigām instrumenta uzturēšanai nepieciešami pietiekami finanšu un cilvēkresursi;
- integrācija ar citām valdības un parlamentu informācijas sistēmām – digitālo rīku nevajadzētu izolēt vai dublēt dažas citu sistēmu funkcijas;
- mērķtiecīga lietotāju bāze – lai uzturētu ievērojamu lietotāju loku, ir jāveicina rīks, kas piesaistītu tādas sociālās grupas kā žurnālisti, sociāli aktīvi pilsoņi (kas nākotnē varētu kļūt par NVO), lielas asociācijas, arodbiedrības, darba devēju federācijas, farmācijas asociācijas, kurām ir finanšu resursi, lai nākotnē varētu finansēt sistēmu.

Galvenās prasības pilsonisko interešu pārstāvības elektroniskajai sistēmai, pēc NVO pārstāvju domām

Galvenās prasības, kuras lielākā daļa aptaujāto NVO pārstāvju vērtēja kā “ļoti svarīgas”, bija šādas:

1. Saņemt paziņojuma e-pastā par konkrēta likumprojekta statusu;
2. Lai būtu pārliecība, ka kāds pārsūtīs manu viedokli atbildīgajai Saeimas komisijai;
3. Viegli iesaistīties/piedalīties;
4. Iespēja saņemt atbildi no atbildīgās Saeimas komisijas;
5. Iespēja iesaistīties bez zināšanām par juridiskiem jautājumiem;
6. Ir dažādi iesaistīšanās formāti;
7. Iespēja iesaistīties bez iepriekšējas pieredzes.

Prasības, kas novērtētas kā nedaudz “mazāk svarīgas, tomēr būtiskas”, bija šādas:

1. “Dot kolēģiem iespēju grozīt, apstiprināt vai noraidīt manus komentārus”;
2. Viegli iesaistīt kolēģus;
3. Sistēmas izmantošana nav laikietilpīga.

Ieteikumi un ieteikumi elektronisko pilsonisko interešu pārstāvības sistēmai

Daļa ieteikumu attiecās uz sistēmas intuitīvo saskarni:

- sistēmai jābūt viegli lietojamai, tādējādi mudinot iedzīvotājus iesaistīties un to izmantot;
- nodrošināt lietotājiem nedēļas plānojumu par gaidāmajām sanāksmēm un jaunajiem tiesību aktiem.

Vēl viena ierosinājumu daļa attiecās uz sistēmas vispārējo arhitektūru. Respondenti vēlējās, lai struktūru varētu viegli uztvert, un tā ietvertu:

- pašvaldību un valsts līmeņa likumdošanu;
- visu likumdošanas procesu – sākot no likumprojekta līdz pieņemtajam likuma variantam;
- “vertikāli fundamentālas problēmas un horizontāli jautājumus, kas attiecas uz katru NVO”. Funkcija abonēt noteiktu jomu vai īpašus likumus palīdzētu sekot grozījumiem jau pašā agrīnākajā stadijā, savukārt iespēja atlasīt vienumus pēc atslēgvārdiem un pēc tam regulāri saņemt šo vienumu atjauninājumus/kopsavilkumus atvieglotu piekļuvi vajadzīgajai informācijai;
- sasaistīšana – dažādu jomu un tematu apvienošana vai savienošana.

Citi ieteikumi attiecās uz sistēmas komunikatīvo funkciju, kas ļauj:

- sazināties ar atbildīgās Saeimas komisijas locekļiem vai sūtīt iesniegumus konkrētām komisijām;
- sazināties starp NVO – līdzīgi domājošiem pilsoņiem, kuri nav vienā organizācijā, bet kuriem ir vienādi viedokļi, idejas vai intereses. Tas arī veicinātu NVO priekšlikumu un iesniegumu savstarpēju atbalstu.

Viens ieteikums bija saistīts ar sistēmas izglītojošo funkciju:

- sniegt jaunpienācējiem lobēšanā vispārīgu shēmu vai shēmu par iespējamajiem veidiem, kā ierosināt likumprojektu vai likumprojekta grozījumus un kā iesaistīties likumdošanas procesā.

Viens ierosinājums attiecās uz pašas sistēmas nepārtrauktu uzlabošanu:

- veikt regulāras lietotāju aptaujas, lai pārliecinātos, vai sistēma darbojas labi un kā to uzlabot draudzīgākai un skaidrākai lietošanai.